

zat als politiek delinquent gevangen. Dehl kreeg dan ook geen antwoord. In mei probeerde hij het opnieuw. Hij was bezorgd over haar omdat hij geen antwoord had gekregen. Was zij wel goed in Nederland aangekomen? Als de grenzen weer opengingen zou het leuk zijn als zij eens kon komen. Praten ging volgens hem beter dan schrijven want alle brieven werden gecensureerd. Dehl vroeg om antwoord in het Nederlands, hij wilde die taal oefenen... Hij hoopte op een spoedig weerzien en besloot zijn brief met "Tot ziens daag. Groot alle bekenden."

Omdat de gedresseerde nog steeds was geïntereerd, bleef ook de tweede brief onbeantwoord. Of de twee later nog contact hebben gehad is niet bekend.

Jules Braat

Met dank aan dr. Barbara Mariacher, Universiteit Utrecht.

Walcheren van de kaart

Middelburg in de Eufraat

De Perzische Golf

Het omvangrijke gebied dat bestaat uit de staten Bangladesh, India, Pakistan, Iran, Irak en de landen van het Arabisch schiereiland werd in de zeventiende eeuw door de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) als één grote regio beschouwd. De werd de Westerkwartieren genoemd. De tot de verbodende sprekende regio stond bol van de handelsactiviteiten en daarvoor

Bronnen

- Instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocide studies; Toegang 039, Generalkommissariat für Finanz und Wirtschaft Deutsche Dienstpost; toegang 214, Personalakten uit tuchthuis en gevangnissen.
- Nationaal Archief; Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging, diverse dossiers politieke delinquenten.
- Bundesarchiv Berlin; gegevens betreffende Karl Dehl.
- Archiefprokkel De Faam/De Vlissinger, 5 november 1986.
- Drs. W.J. van Doorn, "Nederlandse oorlogspost rondom de Tweede Wereldoorlog", in: De Postzak 199 (december 2004).
- Dr. Hermann Schulz, "Deutsche Dienstpost 1939-1945".

had de Nederlandse handelsonderneming uiteraard grote belangstelling. Het gebied werd door de compagnie dan ook uitgebreid verkend. Anders dan in Nederlands-Indië, de Zuid-Afrikaanse Kaapkolonie en op Ceylon heeft de VOC in de Westerkwartieren nooit grote territoriale bezittingen kunnen verwerven. Dat kwam door de macht van plaatselijke en regionale vorstendommen, waardoor de

Nederlanders steeds afhankelijk bleven van de toestemming van inheemse heersers. Toch werd de VOC de mogelijkheid geboden om in de Westerkwartieren handel te drijven en handelsposten op te zetten. De resultaten die uit deze activiteiten voortvloeiden waren niet te onderschatten. We richten ons op de Perzische Golf, en

vier die dwars door Basra stroomt, kregen een Nederlandse identiteit. Een daarvan werd Middelburg genoemd.

Eerste periode

Centrale figuur bij de oprichting van de VOC-handelsloge in Basra was Dirck Sarcerius uit Utrecht, die in 1641 een dienst-

wel op de steden Gamron en Basra. Gamron, het huidige Bandar Abbas, ligt aan de kust van Perzië, het huidige Iran. Hier had de VOC vanaf 1623 een handelspost of handelsloge die lange tijd de belangrijkste vertegenwoordiging van de VOC in de Golfregio was.

Enkele decennia na de oprichting van de loge in Gamron volgde een handelspost in Basra. Twee eilanden in de Eufraat, de ri-

verband was aangegaan bij de VOC. Hij werkte aanvankelijk als koopman in Gamron. Tijdens zijn verblijf daar kreeg hij op-

dracht om een nieuwe handelspost in Basra op te zetten, waarover hij vervolgens als opperkoopman de leiding zou krijgen. De eerste periode van de Nederlandse aanwezigheid in Basra duurde slechts enkele maanden, gedurende de jaren 1645-1646. Sarcerius huurde in opdracht van zijn werkgever een pand dat dienst deed als handelsloge. Waarschijnlijk wilde de VOC zich niet direct binden maar eerst

Grote atlas van de VOC (Atlas Isaak de Graaf) deel I, pag. 110 (boven), de stad Basra anno 1677. Pag. 110 (links), plattegrond van Basra. Men beschikte hier over zoutpannen (de letters h). De woestijn werd aangegeven met 'de Santzee'. (ZB) Plantureux en Bibliotheek van Zeeland, 3143 A 28)

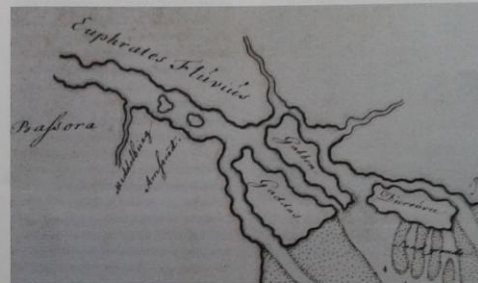
afwachten of Basra wel succesvol zou worden. In de zogeheten missiven, de officiële ambtsbrieven, werd de voortgang van de nieuwe handelspost gerapporteerd. De brieven werden vanuit Basra naar de Republiek verstuurd en gedresseerd aan de VOC-bewindhebbers van zowel de Kamer Amsterdam als de Kamer Zeeland. Het lijkt erop dat beide Kamers een samenwerkingsverband waren aangegaan. Het is daarom niet verwonderlijk dat de twee eilanden die ter hoogte van het centrum van Basra in de Eufraat lagen, werden genoemd naar de twee steden waar de bewindhebbers van deze Kamers bijeenkwamen: Amsterdam en Middelburg. Van de reis van Gamron naar Basra die

Dirck Sarcerius met kapitein Cornelis Roobacker maakte, is het scheepsjournaal bewaard gebleven. Het werd in 1907 gepubliceerd in het tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. Tijdens deze reis werden enkele eilanden van hun inheemse identiteit ontdaan en kregen ze Nederlandse namen

noemden de oostzijde echter Amsterdam en de westzijde Middelburg. Als gevolg daarvan kregen ook de twee eilanden tussen de oevers van de Eufraat de namen van deze belangrijke Nederlandse steden.

Aishalhe en Sinbad

In de twintigste eeuw heeft men Basra van-

aangemeten. De benamingen Amsterdam-eiland en Middelburg-eiland werden nog voor aankomst in Basra in het leven geroepen. Verwijzingen naar het vaderland betekende immers een bevestiging van de Nederlandse aanwezigheid.

Als we oude landkaarten van Basra en omgeving bestuderen, krijgen we een tegenstrijdig beeld van welk eiland van het duo eigenlijk Middelburg was. Twee afbeeldingen illustreren dat. Helaas leverde navraag bij het stadsarchief in Basra geen antwoord op. Het is wel duidelijk dat de oostwal van de rivier oorspronkelijk Gabam heette en dat de westwal van oudsher luisterde naar de naam Gaddigar. De Nederlanders

Deel van een kaart uit de Grote atlas van de VOC (Atlas Isaak de Graaf), deel I, pag. 104. Linksboven de twee eilanden Middelburg en Amsterdam, hier in omgekeerde volgorde aangegeven. (ZB) Plantureux en Bibliotheek van Zeeland, 3143 A 28)

wege haar schoonheid verschillende bijnamen gegeven, zoals de Tuin van Eden, het Venetië van het Oosten en het Amsterdam van het Oosten. De laatste twee vergelijkingen waren nogal vergezocht en hadden waarschijnlijk alleen betrekking op de talloze waterlopen in de stad. De oorlogen die vanaf 1980 in de Golfregio hebben gevoerd, hebben Basra verlamd en haar

glans ernstig doen verliezen. De rivier die dwars door Basra stroomt, luistert allang niet meer naar de naam Eufraat. Op het punt waar de Eufraat en de Tigris samenkomen, bij het stadje Qurna op ongeveer 75 kilometer ten noordwesten van Basra, is de naam van de rivieren gewijzigd in Shatt al-Arab. Die heeft een lengte van 200 kilo-

Basra en de samenloop van de rivieren de Eufraat en de Tigris bij de stad Qurna. (Deel van een kaartje uit: Gavin Young, 'Iraq, land of two rivers')

meter en mondt uit in de Perzische Golf. Het meest noordelijk gelegen en verreweg grootste eiland dat in de Shatt al-Arab ter hoogte van Basra ligt, heet tegenwoordig Alshalhe, mogelijk vernoemd naar een belangrijke Iraakees. Het zuidelijk gelegen, kleine eiland heet Sinbad. De naamgeving van dit eiland was natuurlijk niet zonder reden. Basra wordt immers de stad van Sinbad genoemd. Dat predicaat heeft betrekking op het bekende, aloude Arabische verhaal Sinbad de zeeman, dat onderdeel uitmaakt van de verhalenreeks *Duizend-en-één-nacht*. Sinbads zeven reisavonturen begonnen allemaal in Basra. Vóór de Iran-Irakoorlog (1980-1988) was

Sinbad-eiland ingesteld op trendy toerisme. Het herbergde casino's, nachtclubs en restaurants, maar die werden bij de strijd grotendeels verwoest. Door illegale bewoning van de bouwwallen werd het aanzicht van het eiland nog desolater. Men heeft plannen om het toerisme nieuw leven in te blazen, met onder meer de bouw van hotels en appartementen en het verbeteren van de infrastructuur. In 2015 werd een nieuwe brug, de Khaled, over de Shatt al-Arab opgeleverd. Die werd haaks op en letterlijk over Sinbad-eiland heen gebouwd.

Tweede en derde periode

Na het kortstondige begin in de jaren 1645-1646 volgde een tweede Basra-periode. Die zou duren van 1652 tot aan het begin van de achttiende eeuw. Er is dan sprake van een permanente, goed lopende handelspost.

De derde en laatste periode in Basra, die als de meest succesvolle kan worden beschouwd, duurde van het begin van de achttiende eeuw tot aan 1756. Na 1722 was Basra zelfs de belangrijkste handelspost van de gehele Golfregio. Die rol werd overgenomen van Gamron.

De ommekeer van het succes van Basra voltrok zich in de periode waarin de Oost-Friese baron Tido von Inn- und Kniphausen er de scepter zwaaide. Hij ontvouwde in 1749 het plan om een nieuwe handelspost op het eiland Kharg op te zetten, enige honderden kilometers zuidelijker, voor de Perzische kust. Kharg was volgens de baron een strategisch beter gelegen plek, die bovendien meer veiligheid bood. Maar dat initiatief was niet de enige reden voor de uiteindelijke ondergang van de handelspost Basra. Er waren aan de Eufraat problemen ontstaan rondom de persoon Von

Kniphausen. In 1753 werd het hoofd van de loge opgepakt vanwege het hebben van "relaties met moslemse vrouwen". Hij claimde onschuldig te zijn en werd vrijgelaten na betaling van een grote som geld. De baron zieldoel vervolgens naar Batavia, naar verluidt in gezelschap van een mooie Georgische slavin die hij cadeau had gekregen van een lokaal stamhoofd. Von Kniphausen wist in Batavia gouverneur-generaal Jacob Mossel over te halen om hard op te treden tegen de aantijgingen betreffende zijn vermeende amoureuze escapades. Om alle problemen van "afpersingen en vexatien" in de toekomst te voorkomen, moest volgens Von Kniphausen zijn plan worden doorgezet om een loge op het eiland Kharg te vestigen. Von Kniphausen keerde terug naar Basra, blokkeerde de Eufraat en kreeg zijn geld terug, uitbetaald in goud en dadels. Hij hield vervolgens de loge in Basra op en kreeg de leiding over de handelspost op Kharg. Zo kwam er in 1756 op tumultueuze wijze een einde aan de Nederlandse aanwezigheid in Basra.

Jaco Simons

Nieuwe uitgaven

'k è heleze

Walcherse noodboerderijen

Over de boerderijen die kort na de drooglegging van Walcheren in de jaren 1945/46 zijn gebouwd is de laatste jaren in diverse publicaties geschreven. Dat weerhield Johan den Hollander en Ruud Murk er niet van het onderzoek naar dit verschijnsel op

Bronnen

- J. Gommans e.a., 'Grote Atlas van de VOC, deel VI: Voor-Indië, Perzië, Arabisch Schiereiland', Voorburg 2010.
- A. Holtz, 'Cornelis Cornelisz. Roebucker's scheepsjournaal Gamron-Basra (1645): de eerste reis der Nederlanders door de Perzische Golf'; overdruk in het Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, tweede serie XXIV, afl. 3, Leiden 1907.
- G. Schilder e.a., 'Grote atlas van de VOC', deel I; 'Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam', Voorburg 2006.
- J.C.M. Warnsinck, 'Reisen van Nicolaus de Graaff [...]', uitgegeven door de Linschoten-Vereeniging 1930, deel 33, p. 147.
- F.C. Wieder, 'Monumenta Cartographica: Reproductions of unique and rare maps, plans and views [...]', Den Haag 1927.
- www.atlasofmilitaryheritage.nl
- sneuperdokkum.blogspot.nl/2009/06/voostfriese-baron-voerde-oorlog-in.html.
- www.vocsite.nl/geschiedenis/handelsposten/perzie.html.